

1946 yılı Türkiye’de demokratikleşme açısından önemli bir yıl olarak kabul edilir. Çünkü bu yıldan itibaren Türk siyasi hayatı CHP dışında 2. bir partinin kurularak seçimlere çok partili olarak gidilmesine şahit olmuştur. Bu gelişme O dönemde Türkiye için önemli bir adımdır. Bunun nedenleri incelendiğinde ise üç farklı ve önemli neden karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki uluslararası koşullar olup, temelde Soğuk Savaş döneminde Türkiye’nin Sovyet tehdidi nedeniyle Batı’ya ve ABD’ye yönelmesiyle alakalıdır. İkinci neden Cumhurbaşkanı olarak İsmet Paşa’nın çok partili rejimden yana tavır koyması ve CHP içerisindeki otoriter tek parti yönetimi yanlılarına yüz çevirmesidir. Üçüncü önemli neden ise Türkiye’de tek parti döneminde güçlenmeye başlayan burjuvazinin artık bürokrasinin kendisine çıkardığı engellerden ve yüklediği vergilerden bıkarak daha liberal bir yönetime yönelmek istemesidir. Bu değişimin yaşanmasında üç etken farklı oranlarda rol oynamıştır.

Diğer dünya devletleriyle kıyaslandığında Çok partili siyasal hayata geçiş süreci Türkiye’de çok daha kolay ve uyumlu bir değişim süreci olarak yaşanmıştır.

Bu değişim süreci Türkiye Cumhuriyeti’ndeki tüm illerde olduğu gibi Erzurum’da da yaşanmıştır. Erzurum’da bu süreç gerek CHP’den sonra DP İl Teşkilatının resmen kurulup faaliyete geçmesiyle hareketlenmiştir. 1950 seçimleriyle iktidara gelen ve bu iktidarı on yıl süren Demokrat Partinin belirli dönemlerde yurt çapında oy oranlarında dalgalanmalar yaşanmıştır. Ancak bu durum Erzurum’da yaşanmamıştır. Bu süreçte hükümetin yönlendirdiği imkanlar çerçevesinde Erzurum’un ihtiyaçları karşılanmış ve Mecliste Erzurum ile ilgili konulara ayrı bir önem verilmiştir. Bu bağlamda 1946-1960 arasında Erzurum’daki siyasi hayatı bilimsel metotlarla inceleyen bu çalışmada; her iki partinin Erzurum’daki rekabeti, politikalarının Erzurum’daki yansımaları, Gerek C.H.P. gerekse D.P’nin iktidarda oldukları dönemlerde Erzurum’a yapılan bürokratik atamalar, bayındırlık işleri ve ekonomik faaliyetler ele alınmaktadır.

Recep Murat GEÇİKLİ tarafından akademik bir yaklaşımla ve kritikçi bir anlayışla kaleme alınan 1946-1960 Yılları Arasında Erzurum’da Siyasi Hayat adlı bu eser Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi yayını olarak okuyucuları bulmuştur. Önsöz, kısaltmalar ve giriş kısımlarını takiben beş bölüm, sonuç, kaynakça, ekler ve dizin kısımlarından oluşan eser toplam 257 sayfadır.

Giriş (s.1) kısmında Erzurum’un tarihi kısaca özetlendikten sonra “Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş Sürecinde Erzurum ve Siyasi Partilerin Genel Politikaları (1946-1947)” konulu birinci bölüm (s.9) yer almaktadır. Bu bölümde; 1946 Genel Seçimlerinden önce D.P. Erzurum İl Teşkilatı’nın kurulması, belediye seçimleri, Erzurum’da C.H.P’ye bağlı kurumlar, 21 Temmuz 1946 Genel Seçimleri sürecinde partilerin propaganda konuşmaları, seçim hazırlıkları, Erzurum’da alınan sonuçlar, yapılan itirazlar ve Erzurum mitingi ile partilerin o dönemdeki kurultayları incelenmektedir.

“Yurt Genelindeki Siyasi Gelişmeler ve Erzurum’daki Yansımaları (1947-1950)” konulu ikinci bölümde (s.39); 1947 yılı itibariyle siyasi gelişmeler çerçevesinde Erzurum’daki bürokrasi ve altyapı çalışmaları, Mahkemelik olan ve 27 Haziran 1948 düzenlenen Demokrat Parti Erzurum Mitingi, 1948 ara seçimleri ve Erzurum, 20 Haziran 1949’da

gerçekleşen Demokrat Parti'nin ikinci büyük kongresi, 1949'da Erzurum ve siyasi tartışmalar çerçevesinde seçim kanunu arayışları ve C.H.P'ye bağlı bir kurum olan ve siyasi hayatta da etkinliğini koruyan Halkevleri ve Erzurum Halkevi ele alınmaktadır.

“Erzurum'da siyasi hayat açısından yeni bir başlangıç: Demokrat Parti'nin İktidara Gelişi konulu Üçüncü bölümde (s.81); 1950 Genel seçimleri için hazırlanan yeni seçim kanunu, partilerin Erzurum milletvekili adayları, bu süreçte yaşanan tartışmalar, partilerin seçim kampanyaları, 1950'de gerçekleştirilen genel seçimlerin sonuçları, birinci Menderes hükümetinin kurulması, Adnan Menderes'in Başbakan sıfatıyla Erzurum'u ilk ziyareti, Demokrat Parti Politikaları çerçevesinde Erzurum'da yapılan sosyal ve ekonomik kalkınma hamleleri, İkinci Menderes hükümetinin kurulması ve Rıfık Salim Burçak'ın gümrük ve tekelleşen bakanı olması, Erzurum depremi, 9.Dönem Erzurum milletvekillerinin gündeme yönelik faaliyetleri irdelenmektedir.

“Demokrat Partinin iktidarını pekiştirdiği yıllar ve Erzurum'da siyaset” konulu dördüncü bölümde (s.121); 1954 Genel Seçimleri öncesinde yurt genelindeki siyasi gelişmeler, 1954 Genel seçimlerinde partilerin Erzurum'da milletvekili adaylarını belirleme süreci, partilerin seçim kampanyaları, seçimlerin sonuçları, seçilen milletvekilleri, 10.dönem Türkiye Büyük Millet Meclisinde Erzurum milletvekillerinin gündeme yönelik faaliyetleri ve Hüseyin Köycü tarafından Erzurum'da kurulan “ufak parti” ele alınmaktadır.

“Demokrat Parti'nin Son Döneminde Erzurum'da Siyasi Gelişmeler ve sosyo-ekonomik atılımlar (1957-1960)” konulu beşinci Bölümde (s.147); 1957 genel seçimleri, milletvekili adayları, siyasi partilerin propaganda çalışmaları, seçimlerin sonuçları, Erzurum'dan seçilen milletvekilleri, Erzurum Atatürk Üniversitesinin kurulması süreci, Erzurum'da derneklere verilen siyasi destek ve kadastro sorunun çözülmesi için Başbakan Adnan Menderes'in girişimleri, Siyaset –cemaat ilişkileri ve aşiretlerin, Erzurum'da siyasetin unsurlarından birisi haline gelmesi, iktidar muhalefet ilişkilerinin gerginleşmesi ayrı ayrı ele alınmaktadır.

Sonuç kısmında (s.187) yazar ele alınan konuların kısa bir özetini yapmaktadır. Burada; Erzurum, yüzyıllar boyunca coğrafi konumu ve stratejik özellikleriyle Anadolu'nun en önemli şehirlerinden birisi olduğu, tarihsel geçmişinin arka planında; siyasi, askeri, sosyal ve ekonomik ilişkilerin büyük rolünün bulunduğu ve özellikle uzun süren savaşların bölge üzerinde yıkıcı etkisinin, XX.yüzyılın ilk çeyreğine kadar devam ettiği belirtilerek;Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk siyasi partisi olan C.H.P'nin Türkiye'nin hayati sorunlarını ivedilikle çözmeye niyetlenmesinin yanında, ülkeyi uygarlaştıracak programlarla da donatıldığı ve bu doğrultuda dönemin zorlu şartlarında ve imkânsızlıklarında rağmen büyük işler başardığı vurgulanmaktadır. Ancak zamanla C.H.P'nin zamanla örgütsel olarak sıkıntılar yaşamaya başladığı, İllerdeki üst düzey bürokratların, görev yaptıkları yerlerde partiyi de idare ettikleri ve bu çerçeveden geniş halk kitlelerinin parti çalışmaları içerisine yeterince dahil olamadığı bunu da siyasi hayat için büyük bir eksiklik oluşturduğu ileri sürülmektedir. Tek parti iktidarının yaşandığı günlerde C.H.P.; Erzurum'da sadece belirli bir kesimin aktif olarak rol aldığı bir siyasi parti konumuna düşmüşken D.P'nin kurulmasıyla birlikte bütün yurttaki gibi Erzurum'da da siyasi hayat canlanmaya başladığı, 1946 genel seçimlerinde yaşanan sıkıntılara rağmen, D.P. Erzurum'da gücünü muhafaza ettiği, 1950'de yapılan genel seçimlerde D.P. başarılı olduğu, bu tarihten itibaren yapılan, 1954 ve 1957 Genel Seçimlerinde de aynı başarıyı devam ettirdiği, On yıllık D.P. iktidarında Erzurum

milletvekillerinin tamamının D.P. listelerinden seçildiği, ülke genelinde D.P'nin oy oranlarında dalgalanmalar yaşanırken, Erzurum'un bu partiye verdiği siyasi destek kesintisiz devam ettiği belirtilmektedir. Buna karşın D.P. hükümetlerinin de Erzurum'a karşı her zaman samimi yaklaşımlar sergiledikleri ifade edilmektedir.

Sonuçtan sonra yer alan Kaynakça (s.197) incelendiğinde; öncelikli olarak birinci el kaynakların kullanıldığı görülmektedir. Bunları ise; Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi ve dönemin canlı tanıklarının aile kütüphaneleri ve özel arşivlerinden temin edilen belgeler ve dönemin basını oluşturmaktadır.

Kaynakça'dan sonra yer alan Ekler kısmında (s.205) ise toplam 13 ek yer almaktadır. Bunları; 27 Haziran 1948'de D.P'nin Erzurum'da düzenlediği mitingin el ilanı, 1948 Ara Seçimleri Genel Seçimleri Öncesi C.H.P. Erzurum Milletvekilleri Adaylarını Belirleyecek Olan Erzurum Yoklama Kurulu Üyeleri, 1950 Seçimlerinde C.H.P. Aday Adaylarının Başvuru Formu, 1950 Genel Seçimlerinde C.H.P. Milletvekillerini Belirleyecek Yoklama Kurulu Üyeleri ve C.H.P. İl Örgütünün Tam Listesi, 1950 Genel Seçimleri İçin C.H.P. İl Yoklama Kurulu'nun Yaptığı önseçimlerin Sonuçları, 27 Ekim 1957 Genel Seçimlerinde Sandık Kurul Başkanlıkları, Erzurum Milletvekili Fethullah Taşkesenlioğlu'nun Başbakan, Adnan Menderes'i Temsilen Said-i Nursi ile Yaptığı Görüşmenin içeriğini Anlatan Mektup, XI. Dönem Erzurum Milletvekillerinden Mehmet Eyüboğlu'nun Yassıada Duruşmalarında Mahkemeye Sunduğu Savunma Metni, Erzurum Atatürk Üniversitesi Açılması ile ilgili Gazete Haberi, 1946-1960 Yıllarında Erzurum'da Görev Yapan Vali ve Belediye Başkanları, 1946-1960 Yılları Arası Erzurum Milletvekilleri (8, 9, 10, 11.Dönem), Dönemin Erzurum Siyasetinde Tanınmış Simaları ve Erzurum Aziziye Tabyasının Açılışıyla ilgili doküman oluşturmaktadır.

Dizin (s.249) ile tamamlanan eser ortaya konulan sonuçlar itibarıyla, bu konuda yapılmış çalışmaların eksiklerinin giderilmesine ve yeni yapılacak çalışmalara ışık tutacağı düşünülmektedir.

Kısaca tanıtmaya çalıştığımız 1946-1950 yılları Arasında Erzurum'da Siyasi Hayat adlı bu çalışma ile çok partili sisteme geçişin yerel manadaki yansımaları Erzurum örneğinde ortaya konulmaktadır. Bu nedenle ülkemizde şehir tarihçiliği üzerine ve Türk Siyasal Hayatı üzerine yapılan araştırmalara önemli bir katkı sağlayacaktır.

Özellikle tarih, sosyoloji ve Türk siyasal hayatına merak duyan okuyucular bu eseri ilgiyle karşılayacaktır.